

Az első betűírások

Protosínai írás

- 1904-ben régészek érkeztek a Sínai-félszigetre, a kultúra megismerése céljából.
- Szövegezett szobrokat találtak, valamint Flinders Petrie felesége pedig nyolc, feliratos táblát talált.
- Kr.e. II. évezredből származnak
- Alan Henderson Gardinernek sikerült megfejtenie az írást.
- Jellemzői:
 - 150 jelet számlált meg, viszont csak 32 teljesen különböző van.
 - A maguk nyelvére alkalmazták az egyiptomi írást,
 - A különböző jelek egy –egy hang jelölésére használták,
 - Nyelvük minden mássalhangzóját külön jellel rögzítették, ezzel megteremtették a első betűírást.
 - Átvették az egyiptomi hieroglif jeleket és a saját nyelvükön megnevezték őket, az **akrofónia elve** alapján, a szavak jelentését figyelmen kívül hagyva, azok első hangzóját betűként önállóan kezdték alkalmazni.
 - Így alakult ki Kr.e 1500 táján az írás, melyet protosínainak nevezünk.

Az ugariti betűírás

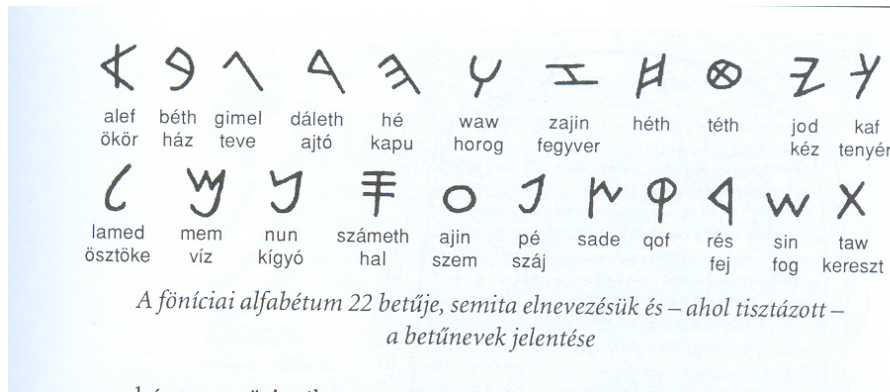
- A mai Szíria és Libanon határán fekszik.
- A régészeti ásatások folyamán feltártak a Kr.e. 12 században elpusztult város romjait, Uaritiét.
- Nagyon sok ékírásos emléket találtak.
- Ezen emlékekből Hans Bauer megállapította, hogy már ekkor egy 30 jelből álló tiszta betűírást használtak.
- Igen nagy hasonlósága van a föníciai betűkhöz. (mássalhangzóírás).

a	e(i)	u	b	g	d	h	n
z	h	b	t	y	k	l	m
n	s	s ₂	e	g	p	s	z
q	r	z	s	t	t		

Az ugariti ékírásos ábécé

A föníciai alfabetum

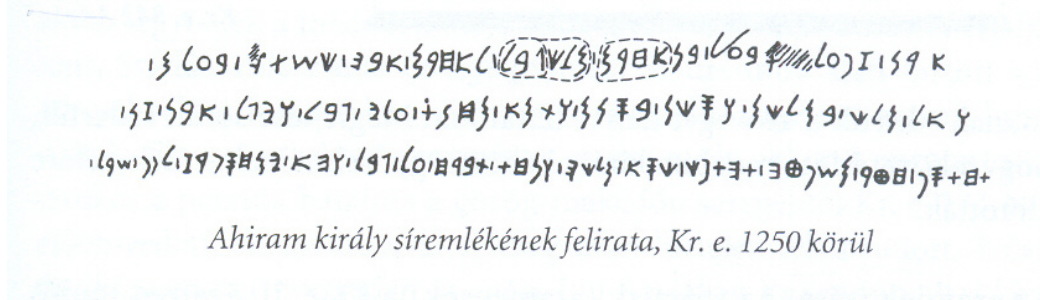
- A földközi –tenger keleti partvidékén éltek a föníciaiak, városállamokban.
- A föníciaiak az egyiptomi hieratikus írást használták, majd a Kr.e. 14-13. században kialakították saját ábécéjüket.
- Az ő írásuk igen szépen mutatja be az akrofónia elvét: nyelvükben az ökör neve alef, jelét az a hang írására használták, a házat béth-nek mondták, jelét a b hang írására használták. Vagyis a szókezdő hang számára lefoglalták a jelet, de a betű nevének megőrizték az egész szót.

- Csak a mássalhangzókat jelölték, az előttük vagy mögöttük lévő magánhangzót a szavak jelentésétől függően az olvasó választotta meg.
- PL: mlk mássalhangzócsoport legalább 5 féle olvasásra adott lehetőséget: malk-király, malki-királyom, malák-uralkodik, malaka-uralkodott, malaku-uralkodtak.
- A sorokat jobbról balra rótták, kis pontokkal választották el a szavakat egymástól.

Emlékek:

- Ahiram király szarkofágján lévő írás Kr.e. 13. századból.
- Kr.e. 842-ből Mésa felirat, vagy másik nevén moabita kő. A király háborús emlékeit örökítették meg a feliratokban.

Az arámiak írása

- Kr.e. II. században-Szíriában éltek. A területükre később a perzsák telepedtek le Kr.e. 550 táján, és ők is az arámiai nyelvet használták.
- Sokáig Elő-Ázsiában az arámit használták a közigazgatás és a kereskedelemben, csak az arabok térhódítása törte meg uralmát és vette át az uralmat.
- Az arámiak a föníciaiaktól vették át a betűírást. Kr.e. 8 században teljesen egyforma volt a két írás, majd szögletes betűi lekerekedtek, s mozgalmassá, művészi hatású kurzív betűt alakítottak ki egy évszázaddal később.
- Ezt vették később át a héber, arabok és az iráni népek.

A héber írás

- Nomád héber törzsek a Kr.e. 14-12. században telepedtek le Kánaánban.
- Igen kevés írásos emlék maradt fenn, de azt tudjuk, hogy ékírást, majd a föníciait használták, később ezt fejlesztették tovább.
- Ennek első és legrégebbi emléke Kr.e. 9. századból származó gizeri naptár, mészkőlap, hét sor felirattal. Ezen a héber hónapneveket találták meg.
- A héber írás történetében fordulópontot jelentett a babiloni fogság. Majd szabadulásuk után az arámi alfabétumot használták, de 200 évvel később kialakították ebből a

sajátos, máig megőrzött **kvadráta** írásukat, melynek minden betűje egy kis négyzetet tölt ki.

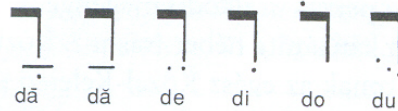
- Jobbról balra haladó sorvezetés a jellemző, s bal kéz felől lapozzuk könyveiket is.
- A mássalhangzóírások közös gyengeségét ez az írás is magán viselte, a magánhangzók jelölésének hiányossága miatt bizonytalanra vált az olvasás.
- Ezen úgy próbáltak meg segíteni, hogy félmássalhangzók betűit magánhangzóként is kezdték alkalmazni.
- Áttértek - szírek által is használt – pontok és vonások diakritikus jelekként való alkalmazására.
- Kialakult két írásmód: palesztinai és a babiloni.

Jellemző:

- magánhangzókat a betűk fölött elhelyezett pontokkal jelölték.
- később bevezették a tibériási gyakorlatot, mely szerint a betűk alá és fölé helyezett pontokkal és vonásokkal jelölték a magánhangzókat.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת
הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ
הִיְתָה תֵהוֹ וְכָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־דָּו

Középkori héber kvadrát írás az olvasást megkönnyítő
magánhangzó- és hangsúlyjelekkel

Az arab írások

- Mohamed hódításai és Abu Berk, valamint Omar kalifa tevékenysége nyomán jött létre a muszlim állam, mely egységbe foglalta az arabokat.
- A nomád arab törzsek kapcsolatba kerültek az arámi kultúrával, valamint az Arab-félsziget északi népeivel is.
- A hatások nyomán alakult ki a **nabateus** írás, mely alap forrása lett a később kialakult arab írásnak.
- 328-ban átvették az arámiaktól a kurzív betűket, ezeket a betűket jobbról balra haladva írták, és írják a mai napig is.
- Az arab írás önálló fejlődésének első jelentős írás a **kúfi**.
- Kúfa város nevét adták a betűnek, ez a város központi szerepet töltött be a Korán tanulmányozásában.
- A mindennapokban használt írás volt először, később csak díszítésre használták
- A kúfi mellett kialakult egy hajlékony vonalvezetésű betűtípus: a **naszkhí**.
- A 11. században a kúfit teljesen kiszorította a használatból.
- Jellemzői:
 - 28 konzonánst (mássalhangzót) számlál,
 - Ehhez 17 grafikus jelet használnak,
 - A hiányzó betűk problémáját, egy-kettő-három pontnak az alkalmazásával, ezekkel a jelekkel megváltoztatták a betűk hangértékét.
 - Az arab nyelvben nem okozott akkora bizonytalanságot a jelek hiánya, de a Korán értelmezésében már igen.
 - 700 és 800 között erre is találtak megoldást, három alap magánhangzót kell az írásban jelölni: a, i, u.

